

MAGYAR IZRAEL

AZ ORSZÁGOS RABBIEGYESÜLET KÖZLÖNYE.

Szerkeszti **Dr. NEUMANN EDE.**

Megjelenik július és augusztus kivételével havonként egyszer.

Előfizetési ára évi 6 korona. Az egyesület tagjai a tagsági díj fejében kapják.
A kéziratok és előfizetési díjak a szerkesztőhöz küldendők.

A predikáció.

Néhány hete, hogy Bécsben új zsinagógát avattak fel. A szent aktusnak fényes ünnepi keretet adtak, de az avató beszédet úgy helyezték el, hogy a hitszónok szava már alig tudott érvényre jutni. A diszes hallgatóság ki volt fáradva és minthogy az emberi lélek befogadó hajlamának és képességének megvannak a maga természetes határai, a predikációt, melyet rendkívül sok ének meg zene előzött meg, nem méltatta kellő figyelemre. Nem akaratán múlt, hanem képességén. A predikációnak ez a bántó, a legrégebb zsidó hagyományokat, valamint a templom tulajdonképpeni hivatását mélyen sértő lebecsülése általános megütközést keltett. A jogos megbotránkozás kifejezésre is jutott egy cikkben, mely egy nagyon elterjedt bécsi felekezeti lapban jelent meg.

A cikk írója a többek között azt mondja: „A kinek alkalma nyílik valamely nagyobb németországi hitközségben a zsinagógát meglátogatni, már rövid ott tartózkodás után észre fogja venni, hogy a rabbi a zsidó istentisztelet történeti fejlődésének megfelelően, annak képviselője és vezére. Nem szólva a predikációról, a mely a szombati és ünnepi istentisztelet középpontja, a rabbi kezdi és zárja azt imával. Ehhez járulnak: a prófétai szakasz felolvasása és magyarázása, a konfirmandusokhoz intézett ünnepi beszéd, a betegekért és azok jótevőiért, valamint a császári házáért való imák, mind-megannyian oly funkciók, a melyeket kizárólag a rabbi végez. Mindamellett az istentisztelet fél annyi időt sem vesz igénybe mint nálunk, abból az egyszerű okból, hogy olynemű éneki produkciók számára, a milyenek az utóbbi években a bécsi zsinagógát dominálják, Németországon és másutt Nyugateurópában nincs hely. A német zsidó az ő magas intelligenciájával, igazságra és ismeretre való törekvésével Isten házában mindenk előtt taníttatni akar, zenei és éneki gyönyörök nyújtására nem tekinti alkalmasnak ezt a házat. Hogy milyen hatása van közönségre és hitszónokra egyaránt annak a centrális helynek, a melyet a predikáció a németországi zsinagógák istentiszteletében elfoglal, azt a viszonyok ismerőjének nem kell megmondani. Predikációja magas jelentőségének és nem kevésbé magas értékelésének tudatá

ban a hitszónok törekvése nem oda irányul első helyen, hogy tessék, azaz, hogy külső hatást eredményezzen, hanem inkább arra, hogy hallgatóinak tanulásra és tudásra való vágyát elégítse ki. Ehhez képest legfőbb gondja, hogy predikációjának tárgyát egy műalkotás szabályai szerint építse fel — a predikáció műalkotás lesz mindig — és hogy az előadott tárgyat az utolsó cseppig kimerítse. Külsőleg ez a körülmény abban nyilvánkozik meg, hogy Németországon rendszerint háromnegyed, sőt egész órás predikációk vannak és idegennek, különösen olyannak, a ki Ausztriából jön, feltűnik a szent nyugalom és feszült figyelem, a melylyel a hallgatóság a hitszónok fejtegetéseit követi. Hallgatóság a szó legigazabb és legjobb értelmében, a mely nagyon jól tudja, nemcsak predikálni, hanem hallgatni is nagy mesterség. Soha nem hallottam és nem hallottak mások panaszokat a közönség részéről a predikáció hosszú tartama miatt, de igen gyakran kitűnő hitrokonok szájából azt a vallomást, hogy a zsidóságra, annak irodalmára és történetére vonatkozó ismereteik legnagyobb részét a predikációnak köszönik. Ismeretes tény, hogy mindazokat a nagy eszméket és hatalmas szellemi küzdelmeket, a melyek az utóbbi évtizedekben a német zsidóságot mozgatták és még most is mozgatják, a szószéken döntötték el. Így tehát a predikáció Németországban nemcsak az istentisztelet lényeges alkotórészévé, hanem a zsidó nyilvánosság fontos organumává vált. Hogy a viszonyok Franciaországban, Angliában és különösen Amerikában éppen ilyenek, gyakran hallottam ugyan, de magam nem észleltem, ezért nem érzem hivatva magamat arra, hogy erről ítéletet mondjak. Mennyire különbözik ettől az istentisztelet képe a bécsi zsinagógákban. Ez idő szerint tulajdonképpen nem is lehet predikációról beszélni, minthogy befejezett, a művészet szabályai szerint tagozott, a tárgyat minden oldalról megvilágító hitszónoklat tartására a most divó istentiszteleti rend keretében az összes kellékek és feltételek hiányzanak.“

Azután leírja a bécsi templomokban uralkodó állapotokat, szól az istentisztelet rendkívüli hosszúságáról és felpanaszolja, hogy azt teljesen hatalmába kerítette az ének. Szombaton délelőtt a hitszónok funkciója két rövid ima elmondására szorítkozik, úgy, hogy a közönség azt a benyomást nyeri, hogy a predikátor néma statista, valami disztárgya a templomnak, a péntek esti és ünnepi istentisztelet keretében pedig úgy van elhelyezve a predikáció, hogy a mindenféle művészeti gyönyörökkel jóllakott, kellően figyelni nem akaró és nem tudó hallgatóság türelmetlenségével kell küzöldnie. A hivek a kellően kidolgozott predikációt hosszúnak mondják és a hitszónok látván a közönség türelmetlenségét, kénytelen beszédét a szószéken megnyirbálni. Vajjon lehet-e szó ilyen körülmények között építő, tanító, alakító hatásról? A predikáció teljesen kiszorult abból a domináló helyzetből, a mely jelentőségénél fogva megilleti, az istentisztelet függelékévé süllyedt.

Mintha csak a magyar gyülekezetek templomaiban uralkodó állapotokat rajzolná a cikkíró. Kevesen vannak, a melyekre kesergése nem illik rá. Bécs példája nagy befolyással volt a magyar hitközségek istentiszteletének alakulására és az abból kiindult hatások a milyen üdvösek voltak eleinte,

olyan károsoknak bizonyultak további fejlődésükben, nem akarjuk mondani: elfajulásaikban.

Bécsben az istentisztelet átalakulása két kiváló férfiú működésével állott szoros kapcsolatban. Az egyik: Mannheimer, a szónak, a másik: Sulzer az éneknek volt mestere. Az utóbbi megérdemelte a mester címét azért is, mert az önmérséklet erényének értékét ismerte és nem élt vissza tehetségével. Nem énekelt olyan dolgokat, a melyeknek tartalma a legerélyesebben tiltakozik az ellen, hogy éneki vagy zenei előadás tárgya legyen. Mannheimer predikációi legalább egy órát vettek igénybe. Tehát jóval több időt, mint a zsinagógai ének regenerátorának éneke. Jellinek is, a mig erejének teljességében volt, hosszú beszédeket mondott. És a hallgatóság nem sokalta a szellemi táplálékot, a melyet az ihletett szónokok bőségesen nyújtottak nekik. Nem kimerült, türelméből kifogyott, az óramutatók haladását figyelő, ideges közönséghez szóltak. Most nem úgy van, a legkevesebb is sok, mert a lelkekben már nincs meg és nem is lehet meg a kellő készség annak befogadására és mert a hivek nem hajlandók az egész délelőttöt templomban tölteni.

Ezt tapasztaljuk nálunk is. Számos nagy vidéki gyülekezetben hónapokon át szünetel a predikáció, a hivekben nem is ébredhet annak tudata, hogy a tanítás az istentisztelet fontos, lényeges alkotórésze és ha a rabbi hosszú pauzák után megszólal, nem épülni és tanulni vágyó, nem az isteni ige élő vizére szomjuhozó, hanem kifáradt, jóllakott, türelmetlen, ideges, siető, sürgős munkával elfoglalt, minél gyorsabban végezni, minél előbb távozni óhajtó hallgatókkal áll szemben.

Ennek a predikáció jelentőségét teljesen negligáló, a vallásos nevelés legfontosabb eszközét lebecsülő, az istentisztelet méltóságát sértő és legrégibb hagyományainkba ütköző állapotnak véget kell vetni.

Hiszen nagyon szép volna, ha hircink szombaton és a zarándokünnepeken is az egész délelőttöt a templomban tölték és péntek este hétköznapi munkájuk befejezése után azzal a szándékkal jelennének meg a zsinagógában, hogy két órát is szenteljenek az istentiszteletnek. Fájdalom, nem így van. A rendelkezésre álló idő szűkre van szabva. Gazdálkodni kell tehát vele. Felhasználni úgy, hogy az istentisztelet leglényegesebb alkotó részei kellően érvényesüljenek. Nem lehet nyugodtan nézni, hogy az áhitat segéd-eszközei elnyomják az áhitatot, hogy az, a mi mérsékelten és kellő megértéssel alkalmazva, az istentisztelet diszitására szolgálhat, annak lényegét veszélyezteti, annak igazi célját háttérbe szorítja.

Ezekben a lapokban nem kell szólni arról, hogy hagyományaink miben látják a templomi istentisztelet hivatását, lényegét. Nem vitás kérdéssről van szó, a melyet még el kellene dönteni. A hivek tanítása állott mindig homloktérben. Minden máségyéb ezzel szemben alárendelt jelentőségű volt. Nemcsak a targum és midras-irodalom, hanem a liturgia is ennek tanubizonyysága. Még a zsinagógai költészet is java részében a tanítás céljait szolgálta. Legrégibb hagyományainkat tagadtuk meg, midőn a gyülekezet-

nek az istentisztelet keretében való tanítását elhanyagolni, háttérbe szorítani engedték. Nem arról van szó, hogy a predikáció számára új tért hódítsunk, hanem arról, hogy visszavivjük azt, a mit elvesztett, a mitől a legfontosabb vallásos érdekek nagy kárára megfosztották.

A bécsi példa többé nem vonzhat bennünket; követését a leghatározottabban kárhozzátjuk. Istentiszteletünket annak a mintájára kell alakítanunk, a melynek szemmel látható termékenyítő hatásai követésre szólítanak bennünket.

Az istentiszteletet a *tanítás* kell, hogy dominálja. Ének és zene — de a templom hivatásának és méltóságának megfelelő — kipróbált segéd-eszközei az áhítatos hangulat keltésének és hiba volna azokat templomainkból kiszorítani, de túltengésük megöli az áhitatot és előrenyomulásuk teljesen kivetkőzteti a zsidó istentiszteletet jellegéből, lényegéből, hagyományos formájából.

Képtelenség, hogy a rabbi a hivek tanításának lehetőségétől elessék, ha a kántornak eszébe jut egy-egy szórakozni vágyónak a „műsor“ új számaival kedveskedni, képtelenség, hogy akkor lépjen a szószékre, midőn a hivek kivonulása kezdődik és azoknak sincs módjukban a templomban megmaradni, a kik nem hangversenyteremnek, hanem az áhitat és a vallásos nevelés helyének tekintik azt.

Nem hivatkozunk más felekezetekre. Nem szólunk arról hogy a protestánsoknál a legnagyobb ünnepeken is egy óráig tart az istentisztelet. És ennek háromnegyed részét a predikáció és a pap imái foglalják le, a gyülekezet énekének, praeludiumnak és postludiumnak egy negyed óra jut. De van is áhitat és figyelem. Mindenki tudatában van annak, hogy az igehirdető Isten szavának tolmácsa és azzal a tisztelettel és abban az ünnepi hangulatban hallgatja meg, a mely azt megilleti. A mi gyülekezeteinkben a hivek már egyáltalában nem tudják koncentrálni figyelmüket, midőn sok-sok felesleges és a templomba éppen nem illő ének után végre rákerül a sor a predikációra is. Félfüllel hallgatnak oda, alig sejtik, hogy miről van szó. Hogyan lehetne hatással lelkükre a hirdetett ige?

Két irányban kívánjuk tehát a gyökeres javítást. A predikáció ne legyen ritka vendége templomainknak, hanem minden ünnepi istentiszteletnek lényeges alkotórésze. Formáját és idejét az illető gyülekezet műveltségi foka, vallásos és egyéb viszonyai határozzák meg. Ez az első. A második: az istentisztelet keretében oly hely biztosítandó számára, a mely jelentőségének megfelelő és lehetővé teszi, hogy a gyülekezet figyelemmel és áhitattal hallgassa meg.

Nem tartunk attól, hogy félre fogják érteni szavainkat. Nem új pozíciókat akarunk hódítani papjaink számára. Nem másokat utánozni, hogy jobban érvényesüljünk. De azt hisszük, hogy vallásos sajátosságunk sérelme nélkül, hagyományaink szellemének megóvása mellett a jó példát követni nem csak megengedett, hanem üdvös dolog is. Még kevésbé szándékunk kántorainkkal versenyezni vagy érvényesülésüket meggátolni. Kellően érté-

keljük hivatásuk jelentőségét és teljes tudatában vagyunk annak, hogy ének és zene az áhitat nagybecsü segédeszközei és az ünnepi hangulat, a vallásos érzelmek felkeltéséhez és táplálásához nagy mértékben hozzájárulnak. Célunk a predikáció ősrégi jogait helyre állítani és visszaszerezni számára azt a helyet, a melyből kiszorult.

És az sem aggaszt bennünket, hogy megszokottsága csökkenteni fogja értékét, gyengíteni hatását. A tapasztalat teljesen megnyugtat. Ha a hivek lelki szükségletévé, formájával és tartalmával vonzóvá tesszük, ha absztrakt fejtegetéseket lehetőleg kerülve, elmélkedéseink körébe azokat az aktuális kérdéseket vonjuk, a melyek minden komoly embert érdekelnek és a mozgó, fejlődő élet szingazdag képét mutatjuk be vallásos világításban, ha nem nyújtjuk tulságos hosszúra beszédeinket és a nélkül, hogy megfeledkeznénk arról, hogy a hitszónoklat nyelvezete nem lehet minden dísz nélkül, hogy formája bizonyos választékosságot és előkelőséget kíván, úgy beszélünk, hogy mindenki megérthessen, szívesen meg fognak hallgatni hiveink, a predikáció nem lesz unottá soha és az a felfogás fog tért hódítani minden gyülekezetben, hogy a predikáció az istentisztelet leglényegesebb alkotórésze, a melyről lemondani senki sem hajlandó. Tudjuk, vannak papi körökben is, a kik más nézetnek hódolnak, a kik üdvösebbnek tartják, ha a predikáció ritka vendége a templomnak. Mi azt valljuk: Isten szava mindennapi kenyere legyen a léleknek. Szóljanak hozzá, a kiket illet. A dolog nagyon fontos, a mostani állapot tarthatatlan.

Istentiszteletünk.

Már régtől fogva szándékoztam istentiszteletünkről alkotott nézeteimet a nyilvánosság előtt kifejteni, de mindig vizatartott a félelem, hogy félre fogják magyarázni véleményem őszinte nyilvánítását. Minthogy azonban utóbbi időben több oldalról és az ügy iránt érdeklődő illetékes helyekről kaptam oly irányú felszólítást, hogy javaslatot tegyek vallásunk magasztosságának és felekezetünk méltóságának megfelelő, de egyben a tradíciót is követő istentiszteletre vonatkozólag éppen a kántorális funkciók és énekek módját illetőleg, nem térhetek ki a megtisztelő felszólítás előtt s a következőkben adok kifejezést véleményemnek.

A méltósággal teljes és szivre-lélekre egyaránt kellő hatást gyakorolni képes istentisztelet énekrészekben nyilvánuló formáját és tartalmát már megszabta a halhatatlan *Sulzer*, ki Bécsben 1820-ban megkezdett működésével újjáalakította az istentiszteletet, mely rohamosan meg is hódította nemcsak Ausztria és Magyarország, de Németország nagyobb községeit is. *Sulzer* volt a modern istentisztelet megteremtője. Ki akkoriban a kántorpályát választotta, annak egyedüli törekvése az volt, hogy ezen nagymester tanítványává válhasson, s a ki nem juthatott azon szerencsés helyzetbe, hogy személyesen hallhassa a mestert, vagy hogy vele személyes érintkezésbe léphessen, az legalább is a mester nagy művét, a *Schir Ziont* szerezte meg, hogy annak

énekeivel gyönyörködtesse hallgatóit s azoknak fenségén fejleszse izlését. A hitközségek is annyira Sulzer varázsa alatt álltak, hogy előimádkozóikat hozzá küldték iskolába s számtalan esetben őt kérték fel templomi énekeik megszerkesztésére. Így alig néhány évtized alatt minden számbavehető középeurópai hitközségben Sulzer szelleme hatotta át a hívőknek áhítatos hangulatra vágyó gyülekezeteit.

Napjainkig azonban nagyot fordult az idő s hitközségeink nagyon eltértek a Sulzer által megjelölt egyedüli helyes iránytól. Miért? Távolról sem az okból, mert Sulzer kompozíciói már nem újak s már nincs meg bennük az az erő, mely áhítatra tudná hangolni a hallgatóságot. Bizony nem. Sulzer énekei a klasszicitás magas fokán állanak, a mely fokra főleg azon adalékok által jutottak, mikkel korának és az énekművészet történetének legklasszikusabb mesterei, mint Schubert, Würfel, Seyfried, Volkert stb. járultak, s a mely körülmény folytán szépségükben, hatni tudó erejükben nem fognak gyöngülni soha.

A változás oka azonban legfőképpen abban rejlik, hogy nem volt kántorképző intézetünk, a hol előimádkozóinkat minden tudnivalóra megtanították volna. Mert az előimádkozáshoz nem elég ám csupán csak a terjedelmes hanganyag, bizony sokat kell tudnia, tanulnia s hosszú gyakorlat által természetesen sajátjává tennie annak, a ki e téren hivatásának magaslatán állva, az imának igazi interpretátora akar lenni. Ilyen iskola hiányában, valamint a belföldi kántoranyag nemléte következtében kénytelenek voltak községeink tárt kapuval fogadni a keletről ide vándorlókat, a kik számára azonban Sulzer teljesen ismeretlen nagyság. Ezen bevándorlottak váltották fel Sulzer énekeit idegenszerű, sajátos kompozíciókkal, miket templomainkban nem volna szabad előadni, mert ha idegenszerűségük és a műveletlenek körében elterjedt előítélet folytán tetszést lelnek is a közönség egy részénél, de teljesen lerontják az istentisztelet méltóságát, izléstelen összetételeikben zavarják az áhítatot és előadásuk módjával színházzá alacsonyítják le a templomot. Nagy dicséretére válik a bécsi hitközségnek, hogy *ilyen eshetőségre való előrelátásában* örök emléket emelt Sulzernek azzal a szigorú határozatával, mely *Bécs területén levő templomaiban semmi szín alatt sem enged más éneket, mint csakis Sulzertől származót előadni.* Így a bécsi hitközség hathatósan gondoskodik a méltó istentiszteletnek teljes tisztaságban való fenntartásáról. Ugyanezt látjuk Berlinben is, hol a német főváros területén létező összes templomokban kizárólagosan a berlini hitközség volt karnagyának s kiváló zeneszerzőnek, Lewandowszkinak énekeit szabad csak előadni. Nálunk Magyarországon e tekintetben a legszomorubb állapot észlelhető, mindenütt határtalan önkény uralkodik, mely alatt bizony csak az istentisztelet méltósága szenved s a minek következménye gyanánt az igaz áhítat teljes lefokozása már is észlelhető. Hiszen épp ezen a téren láthatjuk, hogy csak egy lépés választja el a fenségest a nevetségestől, a mely lépést pedig községeink vezetőinek közönye folytán és a laikus közönség tapslármájának a helyes iránytól elterelő hatása alatt nagyon sűrűn teszik meg napjainkban.

Igy jutott el oda a mai istentisztelet, hogy szertelenül hosszúra nyulik, fontos imák gyors elhadarással profanizáltak, csak hogy több idő jusson olyan imákra huzott nagy kompozíciók előadására, melyek alkalmatlanok, sőt benső ellentétben is állnak az illető szerzeményhez. Vajjon csodálhatni-e, ha ilyen esetekben panaszok hangzanak fel a rabbik részéről, kik elvégre is arra vannak hivatva, hogy az istentisztelet tisztasága s méltósága felett őrködjenek? Nem nevetséges-e, ha ily esetekkel szemben még a rabbik kénytelenek eltűrni a gyanut, mintha csak azért akarnák helyes mederben tartani az istentiszteletet, mert irigylik a kántoroktól a nagy dicsőséget! Szomorú, hogy a községek vezetői rendszerint nem látják, de nem is keresik a módját annak, hogy érvényt szerezzenek az istentisztelet őrének, a rabbi tekintélyének oly esetekben, a mikor nyilvánvaló, hogy a rabbi csak a legjobbat akarja. Persze, ha kántoraink igyekeznének elsajátítani a következő mulhatatlan követelményeket, úgy maguk is belátnák, hogy a rabbik csak a legnagyobb örömmel fogadnák közreműködésüket, mely az istentisztelet emelését célozza.

A kántornak mindenekelőtt ismernie kell alaposan a héber nyelvet, hogy megérthesse az imákat, hogy behatolhasson azoknak szellemébe, mert csakis ezáltal válik az ima interpretátorává s nem sirna ott, hol az ima örömről szól és nem ujjongna ott, hol az ima fájdalmat fejez ki, de a nyelvtan ismerete nélkül még a szöveget sem lehet helyesen olvasni. Az előadás mindig egyszerű, cikornyátlan, emelkedett és méltóságteljes legyen. Koloratúra, vagy egyéb kizárólagosan művészi hatásokra törekvő hanggimnasztika nem való a templomba, különösen nem ott, hol orgonakiséret támogatja az előadót; hiszen jellemző, hogy igen nagyszámu tradicionális templomi melódiáink közt egyetlen egyet sem találunk, melyben koloratur-részlet volna. Különösen ki kell emelnem azt, hogy az előadónak nem szabad a szavakat s mondatokat ismételn, mert ezáltal megmásul a szöveg s az imának alárendelt szerep jut az ének mellett. Elítélendő továbbá a régi kántorok azon szokása, hogy előadásuk végén — a vég hatás kedvéért — felmásznak a hanglétra legmagasabb fokára s színészieskedő modorban vágják ki a magas hangot, a mi rendkívül sérti még a jóízlést is. A templom nem színház, sem hangversenyterem, hanem imaház s áhitat helye, hol kerülendő minden póz s olyan viselkedés, mely nevetséges és groteszk.

Minél egyszerűbb az éneklési modor, annál méltóbb, minél természetesebb, annál magasztosabb és hatásában annál mélyebb is; annál inkább fogja a közönség elhinni, hogy az előadó át is érzi az imát.

Vajha a tanítóképzővel kapcsolatos kántorképző nemsokára oly anyagot tudna nyújtani hazai hitközségeink számára, mely a kántori előadóképesség mellett igazi műveltséggel, vallásunk magasztossága iránti teljes érzéssel volna képes a rabbikkal karöltve közreműködni istentiszteletünk emelésén a hivek lelki épülésére.

Budapest.

LAZARUS ADOLF

Hamburg hatása az ujkori zsidóságra.

Közeledik a nap, a melyen a német zsidóság Hamburgban meg fog jelenni. November 9-én gyülekezni fognak falai között választott képviselői, hogy a Verband der deutschen Juden nagygyűlésén a közelmúlt tapasztalatait, örökbecsű eszméket és a jövőre vonatkozó nagyjelentőségű javaslatokat, tanácsokat megbeszélés tárgyává tegyenek és prägnans kifejezésre hozzanak. A hamburgi Deutsch-Israelitische Gemeinde kellő előkészületeket tesz, hogy a közelből és távolból összeseregglő testvéreiket szívesen köszöntse és a gyűlés méltóságos lefolyását biztosítsa.

Ebből az alkalomból rá akarok utalni egyre másra, a mi Hamburgnak a német hitközségekhez való viszonyára vonatkozik, a mi a hamburgi zsidóság történeti jelentőségét megvilágítja, a mi számosok előtt ismeretes és mégis időfolyamán feledésbe merült. Különösen a Mendelssohn utáni küzdelmes korszak emlékezetét akarom felidézni, a mennyiben az a német gyülekezetek fejlődését és kialakulását nemcsak vallásos, hanem kulturális tekintetben is szolgálta. Milyen befolyással volt ez a korszak egyetemességünkre?

Nem az u. n. templomharcról akarok szólni, a melyet a különböző történetirők szubjektív felfogásuk szerint majd ragyogó, majd sötét színekben festenek, hanem ennek a mozgalomnak gyümölcséről. Németország valamenynyire, vagy legalább legtöbb temploma a kultusz bármely formáját kövessék is, a hamburgi templom keletkezésének ama harcoktól feldúlt napjai óta a rend és méltóság, az esztetikai magatartás és az ünnepélyes összhangzat képét nyújtja. Azelőtt legtöbbszörre szükölködtek ezek nélkül, noha a Szentírás meghagyásában egyforma nyomatékkal fordul elő: „tiszteljétek szentélyemet“ és „tartsátok meg szombatjaimat“ és noha a rabbinikus hagyomány mindenkinek lelkébe írta: „tudjad, hogy ki előtt állasz, a legmagasabb felség, a legszentebb előtt, magasztaltassék.“

Szent hangulat, áhitat, illem és harmónia külsőségnek látszanak, de mélyen belsőt jelentenek és ezek mindenfelé gyarapodtak és a kultusz általános nemesítését eredményezték, a mely arról a helyről indult ki, a melyet nem ritkán gunnyal, kacajjal, sőt szitokkal és átokkal illettek. Mily jótékony hatással van barátra és ellenfélre, jóakarókra és irigyekre egyaránt a zsinagógákban majdnem mindenfelé uralkodó lehiggadt, tisztult, szentséges méltóság és hódoló tisztelet. Ha manapság Európában vagy Amerikában a hangadó templomokat felkeressük és Berlinben, Boroszlóban, Frankfurtban, Münchenben, Drezdában, Lipcsében, Bécsben, Prágában, Párisban, Budapesten, Zágrábban stb. még ott is, a hol a régi imakönyvet megtartották, a Tóra kivétele vagy visszahelyezése alkalmával mondott imákat, az uralkodó és a hazáért való könyörgéseket az illető ország nyelvén halljuk, ha sokan, a kik a szent héber nyelvet nem értik, különösen a nők és az ifjuság, imákat anyanyelvükön mondanak és hallgatnak – és a talmud a zsidó hitvallás főimáját is „Semá bechol lóson seatto soméá“ minden nyelven engedte meg – a hazai nyelvű imák meghonosításának eredete felől kérdezősködők Hamburg felé fogják tekintetüket irányítani, a melynek templomában az isteni Szinai és

Cion-nyelv mellett *először* méltatták kellő figyelemre az *anyanyelvet* a templomban.

Midőn a zászlóhagyás szomorú napjaiban a 19. század kezdetén számos családban zsidó kulturát elzsidótlanodással, az apák vallásától való elpártolással, a zsinagóga elhagyásával az atyák szégyenére és a gyermekek gyaláztára azonosítottak, a német anyanyelven, szószékeken és katedrákon való felvilágosítás tartott számosakat vissza attól, hogy a nagy általánosban — Gutzkow szava szerint — elmerüljenek. Sok ezernek ivadékait ismerem, a kiket a hamburgi templom készítetett arra, hogy hiven kitartsanak Israel zászlaja mellett, hogy bátran és tüntetően a kikeresztelési áramlat ellen uszszanak ama teljes meggyőződésnél fogva, a melyet a tiszta anyanyelven megszólalt *isteni igények* köszöntek, az *istentiszteleti előadásoknak* (Gottesdienstliche Vorträge), a melyeknek Zunz Lipót legjobb könyvét szentelte és a melyek a hamburgi templomban mintaszerűekké lettek az összes hitközségek számára északon és délen, keleten és nyugaton. *Mannheimer* Izsák Noé, a híres bécsi hitszónok, a kinek intézkedései a kultuszban mértékadókká lettek egész Osztrák-Magyarországban, a dán fővárosból való távozása után boldogult hivatalbeli elődömtől, a német zsidó hitszónoklat atyamesterétől, *Salamon Gottholdtól* tanult predikálni, a múlt század legnagyobb hitszónoka, boldogult mesterem *Jellinek Adolf* elismeri a homiletika uttörő munkáit, a melyek a hamburgi templom szószékétől kiindultak és nem kevésbé *Geiger Ábrahám* és *Joel Manuel*. Csak olvassák és tanulmányozzák *Kley Ede* és *Salamon Gotthold* számos homiletikai gyűjteményes munkáját, a melyek forma, nyelve és tartalom tekintetében a vallásos tanítás kiváló segédforrásai, mesteri retorika kincseinek tárházai.

Ha Hamburgnak a német zsidóságra való befolyásáról beszélek, hogyan mellőzhetnék hallgatag egy kitünőséget, a kinek neve előtt minden hazai zsidó hódolattal, tisztelettel hajol meg? *Riesser Gábiel*, a halhatatlan hamburgi ügyvéd és főtörvényszéki tanácsos az, a ki az egész német zsidóságnak az emancipációt hozta, szóval és írásban vívott hatalmas küzdelmek között. *Mendelssohn Mózes* után őt tekintjük a legnagyobbnak, igazainkért és becsületünkért küzdő bajnoknak. *Dr. Isler Meyer* városi könyvtárnokunktól kiadott életrajzát olvasva, meg fogjuk érteni *Lazarusnak*, a néppszichológusnak szavait, a ki azt mondta: „csak annak van helye az örökkévalóság pantheonjában, a ki a személyiség magaslatán áll.” *Riesserben* a német zsidóknak megvan a tősgyökeres német és zsidó személyiségnek mintaképük. *Riesser* pedig hamburgi; született, élt, meghalt és pihen tiszteletreméltó *Elbavárosunkban* és egyszerűen, de előkelően emlékeztet a *Grindel* melletti zsidó temetőn levő siremléke halhatatlan életművére: *Justitia* összetiporja az előítélet mérges sárkányát, a gyilkos igazságtalanság kigyóját és utakat egyenget a vallásnak, a hazaszeretnek és kulturának.

Vajha Hamburg ezentúl is világító oszlop lenne, a mely a jelen és a jövő egyetemes zsidóságának világít a nyomor sivatagaiban, a balsors sötét éjszakájában. Ezzel köszöntjük a német zsidók szövetkezetét.

Hamburg.

Dr. Leimdörfer Dávid.

Rólunk, nélkülünk.

Nem csak a szellemek, de az események is találkoznak. Csaknem egy arasznyi időhatár választja el a Semi-Gotha idegcsiklandozó munka feletti birói pálcátörést egy irodalmi puskaporos hordónak a könyvpiacra való hengerítésétől, melynek faltörő felrobbanását, több füstöt, mint lángot terjesztő kanóccal kezében egy jónevű hazai írónk magára vállalta. S bár a mű fordítója „a gyűlölet kérdését“ lényegtelennek tartja és szemében a gyűlölség feszítő vas a filozófia bizonyos „páncélszekrényeinek pántjaihoz“ és szövege szerint „hasznosabb szerszám a szeretet kulcsánál“, a mely leplez és takargat, mégis azt tartjuk, hogy a magyar kultúra, ha tiz esztendőn át ellehetett Otto Weininger „Nem és jellem“ német eredetije nélkül, annak magyar fordítása hiányát továbbra sem érezte volna*. Mert bármily örvénylő mélységekbe merül el a szerző gondolkozó és kutató tehetsége, hogy mint a József koporsóját a Nilus fenekéről, *a nő* és *a zsidó* eredeti képeit, a mint azok a teremtő mester kezéből kikerültek, napfényre hozza: „*a*“ nő helyett Najadokat, „*a*“ zsidó helyett pedig Faunt lát, kit üldözők az erdők rengetegéből a vízbe taszítottak. S ha a szerző beismeri, hogy a módszere, melyet a sajátos téma állítólag jogosulttá tesz, sajátos, a mennyiben a legtriviálisabb anyagból indul ki, akkor hiába szabadkozik a neki imputált elfogultság ellen avval az érveléssel, hogy az az ő módszere filozofikus és hogy a filozófus feladata csak a forma tekintetében tér el a művésztől s hogy művészet és filozófia úgy állanak egymás mellett, mint a kifejezés és tartalom. Mert a filozófia tartalma kizárja a triviálisságot és következetesen a kifejezés is simul a tartalomhoz. Bezzeg Plato, Kant, Herbart, Zimmermann és Volkman bölcsekedéseik tárgyainál művészi harmoniába hoztak tartalmat és kifejezést és gondosan kikerülték úgy a tartalom Scylláját, mint a kifejezés Charybdisét. De evvel mi koránt sem akarunk Weininger Otto eredetiségéből valamit elvonni, hiszen ő maga mondja munkája előszavában (az első kiadáshoz), hogy a tudományos, pszichologikus-filozofikus, logikus-ethikus alapot nagyobbára magának kellett megteremtenie.

A mi a pszichologikus-filozofikus és logikus alapot illeti, a melyre Weininger elméletei fellegvakaró épületét emeli, ahhoz szavunk nincs, bár ő maga is osztja a filozofikus olvasóval azt a kellemetlen érzést, „hogy a legfőbb és végső kérdések tárgyalása egy nem túlnagy méltóságu speciális probléma szolgálatába állítottak látszik“, de hogy az ethikai alapja elméleteinek részint homokon, részint kicsucsosodó, vagyis egyenlőtlen kődarabokon nyugszik s így a pisai ferde torony hatását idézi elő, mely minden percben összedőléssel fenyeget, azt a szerző óriási olvasottságának készséges elismerése sem hallgatathatja el velünk. Vagy enyhébben nyilatkozhatunk-e egy a tudomány szolgálatába állított 426 nagy nyolcadrétű és tárgyát XIV fejezetben fejtegető munkáról, mikor benne (384 l.) azt a maga „*nem*“-ében és „*jellem*“-ében páratlan nagyképűséget olvassuk: „a mi az emberben isten-

* Otto Weininger „Geschlecht und Charakter“ (Nem és jellem) elvi tanulmány fordította Gábor Andor Budapest Dick Manó kiadása 1913.

től való : az az ember lelke, az abszolút zsidó azonban lélektelen“. Majd meg, „nem lehet az máskép – az ó testamentomból a halhatatlanság hite egészen hiányzik (?). A kinek nincs lelke, az hogyan érezze a lélek halhatatlanságának szükségét? Épugy, a hogy a nőkből, akként a zsidókból és pedig általánosan hiányzik a halhatatlanság szükségének érzése.“ De jön még vastagabban is, mondaná a jámbor, együgyü sváb német eredetiben. „A zsidóban gög és meghunyászkodás küzdenek, arrogancia és szolgálalkúség.“ (Tehát van benne mégis valamelyes lélekforma!) „Szolgai hajlandóságából fakad heteronom etikája, a tizparancsolat, a világ legerkölcstelenebb törvénykönyve, mely egy hatalmas idegen akaratnak az engedelmes követése fejében a földön való jóllétet és a világ meghódítását helyezi kilátásba.“ Ha már a „nem és jellem“ írójának szomorú sorsa, mely őt mozgalmas életének 23-ik esztendejében tudorrá avatása napján halálba kergette, szánalmat nem gerjesztene, bizony megszánnók őt elmélkedésének perverzítése miatt, mely a következő paralitikus kitörésben nyilatkozik meg: „Zsidóság a legtagabb értelemben az az irány a tudománynak, a mely irány számára a tudomány nem egyéb, csak eszköz arra a célra, hogy minden transzcendentális kizárassék . . . a zsidó nem döbben vissza titkoktól, mert titkokat seholsem sejt. A zsidó törekvése, hogy a világot a lehető legalaposabbnak és a legközönségesebbnek lássa s nem az, hogy világosság által az örök sötétségnek a maga örök jogát biztosítsa, hanem hogy a mindenségnek sivár magától értetődését hozza létre és hogy eltakarítsa az, utból azokat a dolgokat, a mik könyökének, szellemi könyökének is szabad mozgását megakadályozzák. Az antifilozofikus (nem az a filozofikus) tudomány alapjában zsidó. Az sem véletlen, hogy a kémia ma annyira a zsidók kezében van, mint a hogy valamikor a velők fajrokon arabok kezében volt. Az anyagban való fejlődés s annak a szükségnek az érzése, hogy mindent az anyagba fulaszszanak, feltételezi az intelligibilis Én hiányát, tehát lényegében zsidó.“ Ha szánalmas dolgokat könnyü szárnyu tréfával el lehetne ütni, azt mondanók erre az antifilozofikus és kémikai okoskodásra, hogy az író, mikor ezekre a filozofikus és vegyészeti ötletekre rájött, valamely fiókgyógyszertárból neki kiszolgáltatót álompor hatása alatt állhatott, különben nem tagadta volna meg — hogy csak egyet a számtalanok közül megemlítsünk — Spinozától a zsenialitást, nem tartotta volna őt a leggondolatszegényebb és legfantáziatlanabb filozófusnak a filozófia történetének különféle alakjai között. Végezetül még valamit, a mi a mi hitehagyottainkat érdekelheti és figyelmen kívül nem hagyható aktualitással bír. Természetesnek mondja Otto Weininger, hogy a zsidó, a ki legyőzte a zsidót, a zsidó, a ki keresztény lett, teljesen jogosult volna arra, hogy az árja őt mint egyest tekintse és ne a fajhoz való tartozóság szempontjából ítélje meg többé, a mely faj felé őt erkölcsi igyekezete (tehát mégis kellett benne valami erkölcsi érzet-félének lappangania, ellentétben a néhány lappal előbb állitottal) már régen felemelte. Az árja kívánja a legkevésbé azt, hogy a zsidó az antisemitizmusnak *kikeresztelkedéssel* adjon igazat. Le kell mondania arról, hogy a lehetetlent nyujtsa, hogy magát mint zsidót becsüjje, a mit az árja követel tőle s arra

kell törekednie, hogy magát mint embert tisztelhesse. Igyekeznie kell a lelki keresztséget elérnie és csak azután következhetik a test keresztsége, mint a lelki keresztség külső szimbóluma. Az eddigi szemenszedett elméleti és szemléleti különlegességek sorát méltóan fejezi be a cionizmusról kockáztatott enunciació, mely H. S. Chamberlain „A XIX. század alapjai“ című híres művét használja fel védhátul, azt hangoztatván, hogy a zsidó kérdés megoldására a cionizmus nem képes, mert a cionizmus „zsidótlan dolog,“ mert a zsidók már a jeruzsálemi templom szétrombolása előtt a diasporát választották természetes életükül, a zsidóknak előbb a zsidóságot le kell győzniök, csak akkor lehetnek érettek cionizmusra. Így írnak és beszélnek „rólunk, nélkülünk“ olyanok, kiknek torzképek rajzolásában telik kedvök, kiknek halvány fogalmuk sincs zsidó hitről, zsidó szentségről, zsidó filozofiáról, zsidó lelki életről, szóval semmiről, a mi az ő homokba rajzolt figuráikat összezavarni és az elámuló és becsületesen gondolkozó olvasó ajkaira tolni Salamon bölcs mondása: (Példab. 10, 31) „Az igaznak szája növeli a bölcseséget, a fonákság nyelve pedig a semmiségbe vész“, mert egy nép vagy faj szellemi és lelki strukturájának olyannak kell lenni, mint a milyennek Lord Bacon — Rawley szerint — természetrajzát bemutatta, akként jelezvén azt, „hogy benne a világ olyan, mint a milyennek az isten teremtette és nem olyan a minővé azt emberek csinálták, mert nincsenek benne képzelődések.“ (Lazarus M. előszava Twisten Károly, Die religiösen, politischen und socialen Ideen der asiatischen Culturvölker u. der Aegypter című művéhez.)

Nagybecskerek.

Dr. Klein Mór

A korpótlék.

Midőn egyesületünk vezetősége híret vette, hogy a magas kormány korpótlék útján szándékszik a lelkészkedő papság anyagi helyzetén segíteni, kötelességéhez képest megtette a szükséges lépéseket, hogy a rabbik jogos igényei kellő figyelemben részesüljenek, jelesül az Országos Iroda útján iparkodott azoknak érvényt szerezni. Törekvései két célra irányultak. Az egyik: a törvényben kisebb képesítésűeknek minősített rabbik számára, a másik a magasabb javadalmazásuk számára biztosítani a korpótléket.

Az Országos Iroda elnöksége a szokott buzgalommal karolta fel ügyünket, sikra szállt érdekeinkért és az azokért folytatott küzdelem minden egyes mozzanatát alkalmat nyújtott abbéli felfogásunk helyességének bizonyítására, hogy a rabbikar igazainak védelmére csak ezt az utat lehet választanunk. Szükségtelen hangsúlyoznunk, hogy minden törekvésünkben az egész rabbikar érdekeinek megóvása vezérelt bennünket. Egyesületünk minden magyar rabbi jogainak erkölcsi és anyagi javainak megvédésére érzi hivatottnak és kötelezettnek magát és egyáltalán nincs tekintettel a pártállásra, a melyet hitközségeink elfoglalnak.

Törekvéseinknek, küzdelmeinknek — a kifejezés szószerinti értelemben veendő — nem volt meg a kellő eredménye. A vallás- és közoktatásügyi

miniszterium a lelkészi illetményeknek korpótlék útján való emeléséről szóló törvényjavaslat, illetve törvény értelmében az izrael. lelkészek között való szétosztás végett az 1913. évre összesen 15671 K 22 f-t folyósított és midőn az Országos Iroda ezt az alamizsna számba menő összeget el nem fogadta, még 10,000 koronát engedélyezett az oly lelkészek segélyezésére, a kik oly kis összegeket kaptak, hogy azoknak „pótlása méltányosnak látszik.“

A korpótlék ügye a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumnak az Országos Irodához ez érdemben f. é. szeptember 18-án 127186 sz. a. intézett rendeletével fontos forduló ponthoz ért és az Iroda elnöksége készletve érezte magát arra, hogy egyesületünk elnökségéhez f. évi szept. hó 30-án a következő levelet intézze.

33762 szám.

Főtisztelendő Elnökség!

Ismeretesek az igen tisztelt elnökség előtt azok az intézkedések, melyeket a vallás és közoktatásügyi miniszterium a folyó naptári év elején a lelkészeknek 1913. évben korpótlékszerű segélyezése tárgyában megindított, hiszen annak idején volt szerencsénk a miniszterium által a rabbi urakat illetőleg sürgősen bekívánt adatok iránt 1912 december hó 15 én 32490 szám alatt a Főtisztelendő Elnökséghez is kérelmet intézni.

Tudomása van a Főtisztelendő Elnökségnek velünk való többszörös közvetlen érintkezés alapján az ügynek további fejleményeiről is, melyeket a Főtisztelendő Elnökséggel egyetértőleg a nagyrabecsült rabbikarnak érdekeire nézve felette sérelmesnek tartottunk és melyek miatt a nagyméltóságú miniszteriumnál ugy írásban, mint szóbelileg több ízben orvoslást kerestünk. E részben csak a legutolsó, folyó évi április hó 16-án 33061. szám alatt kelt, másolatban idezárt felterjesztésünket közöljük, melyben konkrét formában domborodik ki, ugy a panaszolt sérelem, valamint az annak orvoslására tett proposíciónk is, melynek kapcsán folyó évi július hó 24-én 33498 szám alatt azt is kértük, hogy a mennyiben ez ügy a rabbikar érdekeinek meg nem felelő elintézést nyerne az engedélyezett, általunk azonban eddigelé elvi okokból fel nem vett összegek a figyelembe vettek részére a m. kir. állampénztárak útján folyósíttassanak.

A kultuszminiszter ur őexcellenciája folyó hó 18-án 127186. szám alatt kelt, szintén másolatban csatolt leiratot intézte hozzánk, melynek rendelkezésével szemben most már e tárgyban véglegesen határoznunk kell. A rendeletben érintett és eljárásaink felette szerény eredménye kiterjed az orthodox szervezetű rabbikra is, a mennyiben azok is külön összeget kapnak ugyanilyen címen.

Mielőtt most már ez ügyben a mi szempontunkból elhatározásra jutnánk, ugy az általunk korpótlékszerű segélyezésre felterjesztetteknek, valamint az abban részesítettek jegyzéke kapcsán felkérjük a Tekintetes Elnökséget, hogy mint t. rabbikarunk érdekeinek leghivatottabb képviselője e tárgyban általában, de különösen a rendeletben pótlólag utalványozott 10000 korona és ez összegnek esetleges mikénti felosztása iránt behatóan és

részletesen nyilatkozni és becses véleményét velünk mielőbb közölni méltóztassék.

Kiváló tisztelettel és hitrokoni ükvözlettel

Budapest, 1913. évi szeptember hó 30-án.

Az izraeliták országos irodája :

Dr. Mezey Ferenc

irodai alelnök.

Mezei Mór

irodai elnök

Az Országos Irodának a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez f. évi április hó 16-án 33061. sz. a. intézett felterjesztése :

Nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi Miniszter Úr!

Az 1913. évi állami költségvetésben a lelkészi illetményeknek korpótlék útján való kiegészítésére, még pedig 1.) a lelkészi illetményeknek I. – II. korpótlékkal való kiegészítésére 3.340 267 korona, 2.) a segédlelkészek és kisebb képesítésű lelkészek segélyezésére 350,000 korona, összesen tehát 3.690,267 korona irányoztatott elő.

Nagyméltóságod hivatali elődje ennek folytán 1912. évi december hó 11-én 171.032 szám alatt kelt rendelettel közölte a vezetésünk alatt álló irodával, hogy addig is, amíg a lelkészi illetményeknek korpótlék útján való emelésére vonatkozólag a törvény megalkotható lesz, ennek szellemében az 1913. évi állami költségvetésben e célra felvett — fentérintett — fedezet terhére a folyó évi január hó elején a lelkészek részére folyósításokat kíván eszközölni. Hogy ezen folyósítások iránt a szükséges intézkedéseket még a folyó évi január hó első napjaiban megtehesse, Nagyméltóságod hivatali elődje felhívott bennünket, hogy *sürgősen* közöljük vele azon lelkészek *nevét és szolgálati idejét*, akik rendes lelkészi minőségben legalább öt éve szolgálnak.

A kimutatás az idézett rendelet szerint úgy volt készítendő, amint a lelkészségek helyeinek nevei a—b—c sorban következnek. Ha valamely helységnek előbb más neve lett volna, ez is kitüntetendő, ép úgy az is, ha valamely magasabb képesítésű lelkész oly helyen működne, ahol 1908. évi január 1-je előtt kisebb képesítésű lelkész működött. Elrendelte még Nagyméltóságod hivatali elődje, hogy azon lelkészekről, akik netalán kisebb képesítéssel bírnak, vagyis akik hittanulmányaik előtt a középiskola 8 osztályát el nem végezték, külön ily kimutatás készíttessék.

A rendelet leérkezésének napján annak tartalmát 1912. évi december hó 15-én 32490 szám alatt kelt köriratunkban szószerint közöltük valamennyi izraelita községkerület elnökségével és az országos rabbiegyesület elnökségével, a megfelelő adatok sürgős beküldését kérvén.

Az adatok kevés híján hozzánk beérkeztek és miután azokat a nyert meghagyás szerinti kimutatásokba foglaltuk, e jegyzékeket, még pedig a) 1913. évi január hó 8-án 32556. szám alatt I. 81 magasabb képesítésű rendes rabbiról, II. 53 kisebb képesítésű rabbiról, III. 20 rabbihelyettes, illetve segédabbiról; b) 1913. évi január hó 16-án 32575. számunk alatt I. magasabb képesítésű 4 és kisebb képesítésű 3 rabbiról és legutóbb pótlólag 1913.

évi április hó 10-én 32972. szám alatt két magasabb és két kisebb képesítésű rabbiról Nagyméltóságodhoz felterjesztettük. Több jobb szituációban levő rabbi e felhívásra nem reagált.

A felekezet körében, de kiváltképpen a tulnyomó részben súlyosan küzdő rabbik körében nagy meglepéssel fogadták e felhívást, melyből valamint az állami költségvetésből nyilvánvaló volt, hogy az állam a magasabb képesítésű rabbik sorsán kíván korpótlékszerű segélylyel enyhíteni és a kisebb képesítésűek segélyezése iránt még pedig sürgősen kíván intézkedni.

Már hire járt rabbijaink körében, hogy más vallásu lelkészek érdekében oly intézkedés történt, hogy azok tekintet nélkül jövedelmeikre öt évi szolgálat után évi 400 és tíz évi szolgálat után évi 800 korona pótlékhoz juszanak, mikor Nagyméltóságod miniszteriuma a rabbik jövedelmének kimutatását, illetve öt évvel ezelőtt, tehát egészen más viszonyok között és nem a most megnyílt alapon összegyűjtött adatainak kiegészítése szempontjából hozzánk felhívást intézett, mely utasításnak ugyan 1913. évi január hó 22-én 32583 és 1913. évi január hó 27-én 32652. szám alatt kelt felterjesztéseinkben megfeleltünk, de máris aggodalommal tekintettünk az ügy elintézése elé, mert úgy láttuk és a következmények feltevésünknek igazat szolgáltatottak, hogy a rabbikkal, még pedig a legmagasabb qualificatiokkal rendelkező lelkészekkel szemben is kivételes és a más vallásu lelkészekkel szemben gyakorolt eljárástól eltérő és már e szempontból is felette sérelmes intézkedés készítették elő.

Időközben az érdekelt rabbik küldöttsége tisztelgett Nagyméltóságod hivatali elődjénél, majd az illetékes ügyosztály t. vezetőjénél és noha memorandumuk átnyújtása alkalmával határozott és a legbiztatóbb ígéretekkel bocsáttattak el, Nagyméltóságod hivatali elődje 1913. évi február hó 6-án 21177. szám alatt kelt, hozzánk február hó 13-án érkezett rendelettel a szóbanforgó ügyet akképen intézte el, hogy az általunk felterjesztett jegyzékek közül kettőt hozzánk visszaszármaztatott és az azon levő jegyzések szerint 1913. év első felére 81 magasabb képesítésűek közül 22 rabbinak 6485 korona 61 fillért, 54 kisebb képesítésű közül 9 rabbinak 800 koronát, összesen tehát 7285 korona összeget méltóztatott, még pedig kezeinkhez utalványozni, míg a többi e jegyzékben foglalt 59 magasabb képesítésű és 45 kisebb képesítésű, valamint más jegyzékben foglaltak az ügyet kezdeményező 171032/1912. szám alatt kelt rendelet és az állami költségvetésben felvett 3.690.267 korona előirányzat intentioival és az egész actio céljával merő ellentétben teljes mértékben mellőztettek. Ugyanezért a történt utalványozások továbbközlését és az utalványozott összegnek felvételét az ügy tüzetes megvizsgálásáig egyelőre függőben hagytuk, nehogy az érdekeltek körében a szenvedett jogsérelem esetleg nagyobb izgalmakat idézzen elő.

Nagyméltóságodnál való tisztelgés alkalmával előterjesztett szóbeli panaszunk folytán Excellentiád kegyes is volt folyó évi március hó 19-én 40685/1913. szám alatt kelt leiratával közölni, hogy miután a lelkészi illetményeknek korpótlék útján való emelése tárgyában tervezett törvény szellemében eszközölt folyósítások ügyében folyó évi február hó 6-án 21177. szám

alatt kiadott rendelet aggályokat támasztott oly irányban, hogy a folyósítások talán nem eszközöltetnek helyesen, az ügy tisztázása végett folyó évi március hó 22-ére értekezletre méltóztatott meghívni.

Az értekezleten megjelenvén, ott rabbikarunk sérelmét előadtuk és az illetékes ügyosztály t. vezetője által elismerteteti, hogy az izraelita hitfelekezet és lelkészi kara az állami segítség élvezetében tényleg nagy hátrányban van. Ámde a 3.690,267 korona korpótlékszerű folyósítások a többi felekezetek részéről annyira kimerítették, hogy az izraelita lelkészeknek 1913. évi mindkét felére legfeljebb még összesen 10.000 korona segély állhatna rendelkezésérc, aminek az egész rabbikar közötti felosztása azonban alamizsnaszámba menne.

Nagyméltóságod miniszteriuma a többi felekezetek képviselteinek a lelkészek helyzetének javítására vagy ezzel rokon célokra az érintett 3.690,267 K tétel terhére oly összegeket méltóztatott folyósítani, hogy az öt évi szolgálattal bíró lelkészek évi 400 és a tiz éve szolgáló lelkészek évi 800 korona összegben részesülnek, tekintet nélkül arra, hogy mily jövedelmeket élveznek. Mivel sem igazolható tehát az, hogy az izr. vallásu lelkészek, kik közül a magasabb képesítésűek egyáltalán a legmagasabb lelkészi qualificatioval bírnak, ily érzékeny jogsérelmet szenvedjenek akkor, amikor az évi 4.250,000 korona kongruából is a zsidó lelkészi kar összesen csak mintegy 20.000 K összegben részesül.

Kegyelmes Urunk !

Az ország rabbijainak nagy része nyomorral küzd, mely annál égetőbb, mert inséges helyzetét önérzetének feláldozása nélkül fel nem tárhatja. Erkölcsi hivatásának és a tudománynak szentelt magasabb élethivatása áldozatokat követel tőle. A hitközségek is küzdenek, lelkészeiket nem helyezhetik oly viszonyok közé, hogy azok külsőleg is méltó módon reprezentálják a felekezetet. Az állami anyakönyvvezetés, sőt a polgári házasság intézménye is sok jövedelemtől fosztja meg a rabbit. Az általános nagy drágaság folytán állandó anyagi zavarokkal küzd. Szenvedés és lemondás nyomasztólag hat munkásságára, mely a társadalomban igaz értéket jelent. Fájdalmasan érinti rabbikarunkat, ha az állam épen velük szemben oly mostoha, akik, mint a közéletnek igazán becses elemei súlyosabban érzik a jogmegvonást és méltánytalanságot.

Még évi 50—60000 koronáról van szó, hogy művelt rabbikarunk legszerényebb igényei kielégíttessenek, ami az évi 4.250,000 korona kongruával és évi 3.690,267 korona korpótléksegély tétellel szemben valóban elenyésző összeg, ha arról van szó, hogy az állam egy nagy jogsérelmet orvosoljon.

Miért is alázattal esedezünk Nagyméltóságod előtt :

hogy az 1913. évi állami költségvetésben lelkészi illetményeknek korpótlék útján való kiegészítésére felvett 3.690,267 korona összeg terhére az izr. vallásuak részére eddigelé engedélyezett összegben felül a magasabb képesítésű öt, illetve tiz éven át szolgáló rabbiknak a protestáns lelkészek módjára való korpótlékszerű segélyezése az 1913. évre 50,000 és az ugyan-

ilyen időn át szolgáló kisebb képesítésű rabbijaink számára az 1913. évre 10,000 korona összeget engedélyezni, illetve elszámolás kötelezettsége mellett kezeinkhez kiutalni és amennyiben az illetékes ügyosztály és számvevőség szerint a jelzett költségvetési tétel teljes fedezetet nem nyújtana, ennek beszerzése iránt a fenforgó rendkívüli körülményekre való tekintettel rendkívüli intézkedéseket tenni méltóztassék.

Kik is egyébiránt kiváló tisztelettel vagyunk

Budapest, 1913. évi április hó 16-án.

Nagyméltóságod alázatos szolgálói :

Az izraeliták országos irodája :

Dr. Mezey Ferencz s. k.
irodai alelnök.

Dr. Mezei Mór s. k.
irodai elnök.

A vallás és közoktatásügyi miniszternek f. é. szept. 18-án 127186 sz. a. kelt rendelete:

Az Iroda folyó évi július hó 24-én 33498. szám alatt kelt felterjesztésében kéri, hogy mentsem fel a f. évi 21177., 49266., 96698. és 89865. számok alatt kibocsátott itteni azon rendeleteim végrehajtása alól, amelyekkel a lelkészi illetményeknek korpótlékok útján való emeléséről szóló törvényjavaslat, illetve törvény értelmében a lelkészek között való kiosztás végett az Iroda kezéhez 7285.61 K., 450 K., 200 K. és 7735.61 K., összesen tehát 15671.22 K. összeget folyósítottam.

Az Iroda e kérésének indoklására azt hozta fel, hogy ezen összegek aránytalanul csekélyek. Válaszom erre az, hogy mindezen összegek, illetve az ezen összegeket létesítő egyes tételek mérve a fentidézett törvényjavaslat, illetve törvény rendelkezései alapján lett megállapítva és így az előterjesztett kívánságot indokoltnak el nem ismerhetem.

De mégis méltányolni óhajtom a felterjesztéseiben az izraelita felekezettel illetőleg felhozott indokokat. E célból a költségvetésileg rendelkezésemre bocsátott összegből még 10.000 koronát engedélyezek azon lelkészek segélyezésére, akik a korpótlékról szóló törvény alapján kibocsátott fentidézett utalványrendeleteket kísérő jegyzék szerint oly kis összegeket kaptak, hogy ez összegeknek pótlása méltányosnak látszik.

Felhivom az Irodát, hogy e 10,000 korona mikénti felosztására nézve tegyen véleményes jelentést és egyszersmind nyilatkozzék, hogy fenntartja-e a f. évi 33498. sz. előterjesztésében kifejezett azt a kívánságát, hogy a fentidézett rendeletek végrehajtása alól mentsem fel? Igenlő esetben e kívánságának eleget fogok tenni és az ezen rendeletekben szereplő összegeket közvetlen az illetékes adóhivatalok útján fogom az érdekelt lelkészek kezeihez kiutalványozni.

Budapest, 1913. évi szeptember hó 18-án

Jankovich s. k.

Ezek az okiratok világos képét adják annak, hogy október 20-án tartott rendkívüli közgyűlésünkig mi történt. Az Országos Iroda elnöksége 87 magasabb képesítésű és 58 kisebb képesítésű rabbi korpótlékát

hozta javaslatba, a miniszterium 23 magasabb képesítésű és 14 kisebb képesítésűnek utalványozott a folyó év első felére 50—400 K erejéig korpótlékot. Ugyanezeket az összegeket utalványozta 89865. sz. rendeletével a f. é. második felére.

Egyesületünk elnöksége a nagyfontosságú ügyet nem akarta saját hatáskörében elintézni és alkalmat kívánván adni minden tagnak óhajának és nézetének nyilvánítására, rendkívüli közgyűlést hívott egybe, a melyet választmányi ülés előzött meg.

A választmányi ülés jegyzőkönyve:

Felvétetett az ORE 1933. évi október 20-án Budapesten a Pesti Izr. Hitközség székházában tartott választmányi gyűléséről.

Jelen vannak: Dr. Neumann Ede elnöke alatt Dr. Fischer alelnök, Dr. Venetianer jegyző, Dr. Edelstein pénztáros, Dr. Blau Lajos, Dr. Feldmann József, Dr. Kiss Arnold, Dr. Rosenstein Mór, Dr. Steinherz Jakab, Dr. Schwarz Mór választmányi tagok.

1. Elnök megnyitván az ülést a jegyzőkönyv hitelesítésére Rosenstein és Schwarz tagtársakat jelöli ki.

2. Elnök előadja az okokat, melyeket egyesületünk tagjainak érdekeire nézve nagyon fontosaknak tartott, hogy rendkívüli időben hívja egybe a közgyűlést, melyet előkészíteni a választmány feladata. Már a meghívóban is jelezte az Országos Iroda átiratát, mely szerint a kultuskormány a rabbik korpótlékának eszközlése céljából oly csekély összeget utalványozott, hogy abból még a legszorultabb helyzetben levő rabbik igényei sem elégíthetők ki. Az Orsz. Iroda, tekintettel arra, hogy a csekély összeg nyilvánvaló semmibe vételét jelenti a rabbikarnak, nem fogadta elkiosztás végett az utalványozott összeget, mire a rabbik jogos érdekeit védő felterjesztése folytán a kultuskormány a már utalványozott 15671 K 22 f. összeget még további 10.000 K összeggel pótolta a kicsiny segélyben részesülő rabbik pótlékának növelése céljából oly megjegyzéssel, hogyha az Orsz. Iroda most sem fogadná el saját hatáskörében való kiosztás végett az összeget, úgy a kormányhatóság saját adóhivatali közegei útján fogja az illető rabbikhoz juttatni a segélyt. Az Orsz. Iroda ezen miniszteri leiratot az ORE-hez tette át véleményadás céljából.

Az elnöki előterjesztéshez hozzászólt Rosenstein, Feldmann, Schwarz, Kiss és Edelstein, mindegyik kimerítően fejtegetvén a nagy méltánytalanságot, melyet a kormány a protestáns lelkészek által elért előnyökkel szemben a rabbikar iránt tanusított. Felszólalásaik után kimondta a választmány, hogy miután a legvégső nyomorban levő rabbik segélyét a kormány minden körülmények közt folyósítani fogja, ajánlani fogja a közgyűlésnek, hogy az Orsz. Irodát kérje meg az utólag felajánlott összegnek is a visszautasítására, mely határozat kimondásával elnök a választmányi ülést bezárta.

A rendkívüli közgyűlés jegyzőkönyve:

Felvétetett az Országos Rabbiegyesület 1913. évi október 20-án Budapesten a Pesti Izr. Hitközség székházában tartott rendkívüli közgyűléséről.

Jelen vannak: Dr. Neumann Ede ügyv.l. alelnök, Dr. Fischer Gyula II. alelnök, Dr. Venetianer Lajos jegyző, Dr. Edelstein Bertalan pénztáros, Dr. Blau Lajos (Budapest), Dr. Blumgrund Naftali (Nagyabony), Breuer Soma (Nagy-

káta), Dr. Diósi Sámuel (Déva), Ehrlich Mór (Rohoncz), Feigl L. H. (Gyöngyös), Dr. Feldmann József (Czegléd), Dr. Funk Sámuel (Pozsony), Dr. Kiss Arnold (Budapest), Dr. Kriszhaber Béla (Erzsébetfalva), Lebovits József (Mágocs), Dr. Pollák Miksa (Sopron), Dr. Rosenstein Mór (Nagykikinda), Dr. Rubinstein Mátyás (Szekszárd), Dr. Schwarz Mór (Győr), Schwälb Mór (Kalocsa), Dr. Schweiger Lázár (Eger), Dr. Steinherz Jakab (Székesfehérvár), Weisz Izsák (Kajászó Szt.-Péter), Taub Jakab (Lovasberény), Dr. Wellesz Gyula (Budapest), Dr. Winkler Sándor (Csabrendek), az Országos Rabbiegyesület tagjai, mint vendég Dr. Gedő Árpád, az Országos Iroda irodavezetője.

1. Elnök a gyűlés jegyzőkönyvének hitelesítésére Schweiger és Steinherz tagokat küldvén ki, üdvözli az egybegyülteket s mielőtt a napirend tárgyalását inditaná meg jelenti, hogy tiszteletbeli elnökünk, Dr. Bacher Vilmos ur szívélyes üdvözlését küldi a gyűlésnek, továbbá fájdalmas szavakban adva kifejezést a kiewi vérvád miatt való mély iszonyatnak, indítványozza, hogy az ORE tiltakozó sürgönyt küldjön a pétervári osztr. magyar nagykövet útján az orosz kormányhoz, végül hálásan emlékezve meg az Evangélikus Lelkészegegyesület legutóbbi gyűlésének azon határozatáról, mellyel elítélőleg nyilatkozik a vérvádról, indítványozza, hogy az ORE köszönő iratot küldjön az Evangélikus Lelkészegegyesületnek.

Az ORE hálás örömmel fogadta a tiszteletbeli elnök üdvözlését s legmélyebb sajnálatát fejezve ki a felett, hogy gyengélkedése folytán nem jelenhetett meg a gyűlésen, szívből kívánja mielőbbi teljes felépülését; a Pétervárra menesztendő sürgöny elküldéséhez hozzájárul és elrendeli, hogy az Evangélikus Lelkészegegyesület önként megnyilatkozó együttérzéséért leg-hálásabb köszönet nyilváníttassék. Elismeréssel emlékezett meg továbbá Jakab Méir saloniki-i és Lebovits József mágocsi főrabbi akciójáról, a mely 700 rabbinak a vérvád ellen való ünnepélyes tiltakozását eredményezte.

2. Elnök előadja az Orsz. Irodának a jelen gyűlés napirendjét képező átiratát és miután behatóan ismertette a korpótlékról szóló törvényt, valamint a sérelmet, mely a rabbikaron esett azáltal, hogy a zsidó felekezetnek a kormányhatóság nem juttat oly segílyt, mely kielégitené a rabbik korpótlék-igényét, úgy hogy csak nagyon kevesen részesülhetnek a korpótléktörvény áldásaiban, az Orsz. Irodának a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz f. é. április hó 16-án 33061. sz. a. intézett felterjesztését és a magas minisztériumnak folyó évi szeptember hó 18-án 127186. sz. a. kelt rendeletét felolvastatván, felszólítja a közgyűlés tagjait, hogy nyilatkozzanak a felől, vajjon helyeslik-e az Orsz. Irodának a rabbik korpótlékának ügyében eddig tanusított eljárását s kívánják-e, hogy az Orsz. Iroda a kormányhatóság által pótlólag felajánlott csekély összeget utasítsa vissza vagy pedig saját hatáskörében való felosztás céljából fogadja el.

A megindult és mélyen járó eszmecsereben, mely helylyel-közzel igen elkeseredett hangú nyilatkozatokban csucsosodott ki, részt vett Rosenstein, Taub, Schwarz, Winkler, Pollák, Funk, Lebovits, Schweiger, Breuer és Kriszhaber s végül a közgyűlés egyhangulag elfogadta a következő határozati

javaslatot: 1) az ORE elismerését s háláját fejezi ki az Izraeliták Országos Irodája iránt a rabbik érdekeinek buzgó és szeretetteljes felkarolásáért s teljes bizalommal viseltetik az Orsz. Iroda Elnökségének minden ténykedése iránt, melylyel a rabbik erkölcsi és anyagi helyzetének javítását előmozdítja. 2) az ORE teljes megnyugvással s helyesléssel fogadja az Orsz. Irodának azon önérzetes és a rabbik erkölcsi érdekét védő elhatározását, melylyel a kormánytól felajánlott tulcsekély és a rabbik jogos igényeinek legkevésbé sem megfelelő összeget el nem fogadta. A kormány a korpótlék és korpótlékszerű segély utalványozásában kétségtelenül szigorúan a törvény alapján áll, s e törvény keretében helyt ad a méltányosságnak is avval, hogy felemelte a korpótlékszerű segély összegét, melynek a kormány hatáskörében való kiutalványozását a legmélyebb nyomorban sanyalódó rabbik részére szívesen veszi az ORE, — de a rabbikar mély sérelmét látja abban, hogy a kormány, mely a protestáns felekezeteknek az összes lelkészek korpótlékra vonatkozó igényeit teljesen kielégítő egyházsegélyt juttatott, elzárkózik attól, hogy az izrael. felekezetnek is ilyenén célzatu, a rabbik korpótlékigényeinek megfelelő egyházi segélyt adjon meg s csak a törvényes korpótlékszerű segély növelésére utalványozta a 10.000 K összeget. — Ezt az összeget tehát el nem fogadhatónak nyilvánítja. — 3) Az ORE tisztelettel és föltétlen bizalommal kéri az Országos Iroda Elnökségét, kegyeskedjék az eddig tanusított erélylyel s jóindulattal érdekeinket a magas kormánynál képviselve kieszközölni, hogy a megfelelő összegű egyházsegély révén juthasson a magyar rabbikar minden tagja, — úgy mint a protestáns egyház minden lelkésze, — az őt megillető, megérdemelt korpótlékhoz.

3. A közgyűlés szíves örömmel elfogadja Funk indítványát, hogy Dr. Mezey Ferenc kir. tanácsost sürgönyileg üdvözölje és a rabbikar iránt tanusított jóindulatáért háláját fejezze ki.

4. Schwarz indítványára a közgyűlés elnöknek köszönetét és elismerését fejezvé ki, elnök megköszöni a Pesti Izr. Hitközségnek a terem átengedését és berekeszti a gyűlést.

— **A vallás- és közoktatásügyi m. k. miniszternek az Ország Irodához intézett 137976. rendelete tanítóválasztás ügyében.** Az izr. felekezeti iskolai tanítói választások körüli eljárás tárgyában f. é. 33529. szám alatt kelt felterjesztésére értesitem az Irodát, hogy jelen szám alatt Zólyom vármegye kir. tanfelügyelőjéhez intézett rendelettemmel a 83220/913. sz. itteni rendelet megváltoztatásával intézkedtem aziránt, hogy az izraelita felekezeti iskolai tanítói választások az iskolafenntartó hitközségek kebeléből az 1906. évi július hó 13-án kelt 57121. számú itteni körrendeletnek megfelelően szabályszerűen alakított iskolaszékek által az illetékes közigazgatási bizottságok közbejötte nélkül *autonom jogkörükből kifolyólag* eszközöltessenek.

A tanítók választása a törvényesen bevett izr. vallásfelekezet hitközségeinek belügyét képezi s erre vonatkozó jogukat a hitközségek kormányhatóságilag jóváhagyott alapszabályaik szerint tanügyi képviselőik, vagyis az

iskolaszék útján gyakorolhatják, önként értetődően, hogy a tanító kvalifikációjánál és illetményeinek megállapításánál az országos törvény rendelkezéseihez kötelezik magukat tartani.

Figyelemmel azonban az izr. hitfelekezetre nézve jelenleg érvényben álló szabályoknak a felekezeti hatóságok, azoknak fokozatai és jogköreik tekintetében mutatkozó hézagaira, addig is, míg az izr. hitfelekezet ügyei országos rendezésével ez irányban is történik intézkedés, szükségesnek tartom kötelezőleg elrendelni, hogy az izr. tanítói választások körüli vitás ügyek I. fokban az illetékes vármegye közigazgatási bizottságának hatáskörébe utaltassanak.

Az esetben tehát, ha az illetékes közigazgatási bizottság az izr. tanító választását a hitközség kormányhatóságilag jóváhagyott alapszabályaiba, vagy az orsz. törvény rendelkezéseibe ütköző eljárása miatt jóvá nem hagyja és a tanítói választások körül oly szabálytalanságot állapítana meg, melynek tisztázására a tanítót választó hitközségi szervben kellő biztosítékot nem lát, az újabb tanítói választás a hitközség iskolaszéke által, de a közigazgatási bizottság kiküldöttje jelenlétében ejtendő meg, mely választás ellen irányuló panasz esetén I. fokon a közigazgatási bizottság, II. fokon pedig a vezetés alatt álló miniszterium végérvényesen dönt

Budapest, 1913. évi október hóban.

A miniszter helyett: *Benedek s. k.* államtitkár.

Felhívás.

Boldogemlékezetű *Schwarz* Jakab csáktornyai főrabbi elhalálása folytán özvegye számára a 20 koronás segélyek esedékesekké váltak. Mélyen gyászolt kartársunk mindig nagyon pontosan fizette be az illetékeket, arra kérjük tehát t. tagtársainkat, hogy a segélyösszeget Dr. Edelstein Bertalan pénztároshoz (Budapest III. Lajos utca 9., II. 12. a) haladéktalanul megküldeni kegyeskedjenek.

Rendes közgyűlésünk határozata értelmében felhívjuk továbbá hátralékos tagtársainkat, hogy tagsági díjaikat sürgősen befizetni sziveskedjenek. Jól ismerjük számos kartársunk nyomasztó anyagi helyzetét, mindazonáltal kérnünk kell annak a kötelezettségnek pontos teljesítését, melyet egyesületünkkel szemben vállaltak, hogy az irántunk támasztott anyagi igényeknek megfelelhessünk.

Az országos rabbiegyesület elnöksége.

KRÓNKA.

— **A kiewi vérvád.** Az egész művelt világot mélyen megbotránkoztatja az a bűnös rágalom, a melylyel a vak gyűlölet Kiewben a zsidóságot illeti. Vallásunknak és hitfelekezetünknek meggyalázása erélyes tiltakozásokra készteti mindazokat, a kik hivatva érzik magukat arra, hogy a zsidóság becsületén ejtett hallatlan sérelemért felelősségre vonják a sötét vád elvetemült

poroszlóit. A párját ritkító felháborodás nemcsak zsidó körökben, a zsidóság képviselőitől tartott gyűléseken jutott kifejezésre, hanem megszólalásra indított a másvalásuak táborában számos kitünőséget, a kik a zsidóság megrágalmazásában annak a hitnek beszennyezését is látják, a melynek alapjai Izrael vallásában nyugszanak.

Hálás elismeréssel jegyezzük fel, hogy hazánkban *Szabolcsi Miksa* szerkesztő szólaltatta meg a közélet nagynevű képviselőit és oly egyházi és világi férfiaknak adott alkalmat megütközésük kifejezésére, a kiknek nevét és tekintélyét hódolat veszi körül minden körben.

Megemlékszünk a *Makkabea* tiltakozó nagygyűléséről, a melyen Dr. *Kahan Niszon*, a *Makkabea* elnöke, továbbá *Haypál Benő* reform. lelkész, Dr. *Hevesi Simon* rabbi, Dr. *Mezei Mór*, az Országos Iroda elnöke és Dr. *Oesterreicher Béla* mondtak a nagyszámu hallgatóság élénk helyeslésétől kísért beszédeket.

Kimagasló jelentőségü a *Lebovits József* baranyamágocsi főrabbitól kezdeményezett akció. Kartársunk a nyáron Marienbadban több külföldi tekintélyes rabbival és ezek között *Ahronsohn kiewi főrabbi*val megismerkedvén, ezektől impulzust nyert, hogy *Jákob Méir* salonikii főrabbival egyetemben a rabbikat a vérvád ellen való tanuságtételre szólítsa fel. Hétszáz rabbi irta alá az ünnepélyes tiltakozást, melyet a kezdeményező az orosz konzulátus utján iparkodott illetékes helyre juttatni. A nagyszerü manifesztációért elismerés illeti meg kartársunkat.

— **Az Országos Rabbiképzőintézet Vezérlőbizottságának új tagjai.** A vallás- és közoktatásügyi miniszter *Hatvany József* báró és *Leopold Sándor* elhunyt tagok helyébe csepeli *Weisz Manfréd* nagyiparost és mucsinyi *Wohl-Rumi Adolf* községkerületi elnököt nevezte ki a Vezérlőbizottság tagjaivá.

— **Eötvös József báró emlékezete.** Eötvös József születésének századik évfordulója arra készítette a magyar zsidóságot, hogy hazánk halhatatlan fia, a zsidó emancipáció, nemesszivü lelkes előharcosa iránt lerója a hála tartozását. Egyesületünk közgyűlésén jutott első kifejezésre a hódolat, annak határozata értelmében felszólítottuk az ország valamennyi hitközségét Eötvös emlékezetének méltó megünneplésére és értesülésünk szerint gyülekezeteink készségesen engedtek felhívásunknak. Templomokban és iskolákban emlék-ünnepélyek voltak, Eötvös nevére ösztöndíjakat létesítettek, arcképét tanácstermek és iskolák számára beszerezték.

— **Templomavatások.** Hiveink párját ritkító áldozatkészségéről és a vallásos életnek örvendetes fellendüléséről tesznek tanubizonyságot az új templomok, a melyeket a közelmúltban felavattak. Egész sora a diszes, sőt fényes zsinagógáknak hirdeti gyülekezeteink dicsőségét. *Rákosszentmihály*, *Rimakokova*, *Jászladány*, *Resicabánya*, *Trencsén*, *Eger*, *Tura* új zsidó templomokkal ékeskednek, a *kecskeméti* zsinagóga a réginél nagyobb diszben ragyog, a *pesti orthodox hitközség* monumentális, a legszebb, zsinagógák mellé büszkén sorakozó Istenházát épített és annak udvarán gyönyörű iskolát, továbbá paplakot, tanácstermet és más hivatalos helyiségeket magában

foglaló nagyszerű székházat emelt. A felavató ünnepségek rendkívül diszes keretben a hivek, a másvallásu polgárok, valamint az egyházi és világi hatóságok impozáns részvételével mentek végbe, tanubizonyságot téve arról, hogy gyülekezeteink nemes törekvései, hitrokonaink hazafias érdemei kellő méltánylásra találnak. Stein Lipót, Dr. Klein József gödöllői főrabbi és Benke István reform. lelkész (Rákosszentmihály), Singer Rezső rimaszombati főrabbi (Kokova), Breuer Soma nagykátai, Dr. Heves Kornél szolnoki és Dr. Spira Salamon miskolczi főrabbi (Jászladány), Dr. Lenkei Manó lugosi főrabbi (Resicabánya), Dr. Diamant Gyula vukovári és Dr. Kiss Arnold budai főrabbi (Trencsén), Dr. Bárány József főrabbi és Dr. Krausz Ignác s-rabbi (Kecskemét), Dr. Schweiger Lázár egri főrabbi és Dr. Hevesi Simon pesti rabbi (Eger) beszédei mély hatást tettek az áhítatos gyülekezetekre és maradandó benyomással voltak a szent aktusok tanúira. A pesti orthodox hitközség zsinagógáját, a mely az orthodox pártárnyalathoz tartozó fővárosi hittestvéreink hitbuzgóságát és lelkesedését dicséri, felavatási ünnepség nélkül adták át magas rendeltetésének. Reich Koppel kir. tanácsos főrabbi áldást mondott, meggyújtotta az örök mécsest és megtartották az első istentiszteletet.

— **Rabbibeiktatások.** *Schönfeld* Lázár nagykárolyi főrabbi, a ki eddig Vinkovcén működött, aug. 31-én foglalta el új tisztségét. A beiktatás nagyon ünnepélyes formák között történt. A főrabbit Érmihályfalván köszöntötte új gyülekezetének küldöttsége és a város diszhintóján vitték lakására. A templomban Krausz Vilmos főrabbi mondott beiktató beszédet, a melyet az új főrabbi székfoglalója követett.

Gálszécsen f. hó 2-án *Krausz* Mózes Áron foglalta el a rabbiszéket. A beiktatás alkalmával *Krausz* Gyula lakompaki főrabbi, az új pap édes atyja mondott beszédet, a mely után a székfoglaló következett.

Dr. Weizkopf Arthur rózsahegy-i főrabbit f. hó 21-én iktatták be. Ruttkán küldöttség várta, a rózsahegy-i állomástól hosszú kocsisorban kísérték a templomudvarhoz, a melynek bejárata előtt a tanuló ifjuság élén Bricht Nándor igazg. tanító üdvözölte. A székfoglaló után az új főrabbinál a hatóságok és testületek képviselői tisztelegtek. A diszebéden számos előkelőség jelent meg.

— **Katonák temetési díja.** A cs. és kir. hadsereg rendeleti lapjának 40. számához csatolt melléklet közli, hogy a katonai legénységi temetések költségeire megállapított pauszál összegek (10—30 K) a zsidó hitközségeknek (jótékonyági egyesületeknek) is kifizetendő, ha a legénységi állományban elhunyt hitfelek temetéséről gondoskodnak és költségeik megtérítését kérik.

— **Az Orsz. Magyar Izr. Közművelődési Egylet** és a diákmenza Dirsztay Béla báró elnöklete alatt igazgatósági ülést tartott. Az elnök napirend előtt kegyeletes szavakkal emlékezett meg időközben elhunyt Heltai Ferenc dr., Hatvany József báró, Singer Zsigmond és Klein Berthold igazg. tagokról. Utána Hevesi Simon dr. rabbi az egyesület téli programját ismertetvén, előadta, hogy az egyesület díjmentesen két magyar nyelvi tanfo-

lyamot rendez oly felnöttek részére, kik magyarul írni olvasni nem tudnak, a menza ifjusága részére pedig német, francia, angol és héber nyelvi tanfolyamokat tart fenn díjmentesen 5 hónapi időtartammal; 5 előadási estélyt rendez az egyesület a Pesti Lloyd-társulat dísztermében és 3 drb. 300 koronás pályázatot hirdet a serdülő ifjuság részére irandó elbeszélések részére. Weiler Ernő dr. főtitkár a menzáról számolt be; a menza helyiségei a nyáron nagy átalakuláson mentek keresztül úgy, hogy most a menzán dr. Neumann Arminné vezetése mellett 500 egyet. hallgató étkezik csekély 50 fillérért, 100 pedig teljesen díjmentesen. A menza mellett az egyesület nagyszabásu nyilvános könyvtára és olvasóterme az ifjuság rendelkezésére áll. A főtitkár még azokról a templomi és hírlapi adakozásokról számolt le, amelyekhez a menza a főünnepek alkalmából jutott. Az ifjuság részére a menza elnöksége a Fodor-féle vivóteremben október 17-én díjmentesen 3 vivókurzust nyitott, melyek irányítását Graner Vilmos dr. alelnök vállalta magára, Schwartz Áron dr. orvos díjmentes orvosi ambulanciát tart naponta az ifjuság részére. Kondor Ignác igazgató a gyors- és gépirási tanfolyamokról tett jelentést, előadván, hogy ezen tanfolyamok állandóan működnek és jelenleg 40 árvaleány és özvegyasszony látogatja. Ezen tanfolyamok szintén díjmentesek; céljuk az, hogy árvákat és özvegyeket önálló keresethez juttassanak. Az igazgatóság nagy lelkesedéssel fogadta az elnökség programját és Deutsh Ernő dr. főorvos üdvözlőjére az elnökségnek köszönetet szavazott.

— **„Hasszafah“ Hébernyelvművelő Társaság** néven egy új országos egyesület van alakulóban, a mely a héber nyelv és irodalom művelését tűzte ki célul. Az egyesület tagja lehet mindenki, a ki magát legalább 2 korona évi tagsági díj fizetésére kötelezi. Jelentkezni lehet az előkészítő bizottságnál: Budapest VIII. Almássy-tér 17. I. em. 4 alatt

— **A „Bar Kochba“** zsidó főiskolai hallgatók köre szept. 16-án tartotta alakuló közgyűlését s a tisztikarba a következőket választotta:

Elnök: Kudelka Siegfried okl. vegyész-mérnök, alelnökök: Noszim Mór műegyetemi hallgató és Weiszburg H. joghallgató, titkárok: Ladányi Dezső és Winkler Áron műegyetemi hallgatók, pénztáros: Kertész Pál műegyetemi hallg., jegyzők: Stern Zs. és Károlyi S. műegyetemi hallg., ellenőrök: Neu D. és Vértes A. műegyetemi hallg., könyvtáros: Groszmann J., háznagy: Kálisch Ö. műegyetemi hallg. A kör működési tere főleg a műegyetem, mert tudvalevő, hogy a műegyetemi hallgatók 40—50 százaléka zsidó s a főiskolai hallgatók nagyon értékes és komoly részét teszik. Ezért a kör nagy jövő előtt áll s reméljük, hogy nemsokára már alkalmunk lesz áldásos működéséről tudomást szerezni.

Tartalom: A predikáció. — Istentiszteletünk. Lazarus Adolf. — Hamburg hatása az újkori zsidóságra. Dr. Lindörfer Dávid. — Rólunk, nélkülünk. Dr. Klein Mór. — A korpót'ék. — Felhívás. — Krónika.